

активізації пізнавальних інтересів при вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Пізнавальний інтерес як умова суб'єктності навчання молодших школярів. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/peddysk_2011_10_13.pdf.
2. Боднар А. Я., Макаренко Н. Г. Шляхи формування пізнавального інтересу особистості в процесі професійного самовизначення. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMApp_2014_162_8. С. 32–37.
3. Горват М. В., Кузьма-Качур М. І. Активізація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у процесі формування природознавчої компетентності. URL: http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/5227/1/Intensification_educational_cognitive_activity_younger_students_in_process_formation_science_competence.pdf.
4. Гриценко О. В. Формування позитивної мотивації навчання в учнів початкової школи. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. № 36. С. 89–94.
5. Назарець Л. М. Пізнавальний інтерес у контексті мотивації навчально-пізнавальної діяльності. *Наукові записи*. Острог, 2003. Вип. 4. С. 81–91.
6. Савченко О. Я. Початкова освіта: виклики і перспективи розвитку. *Початкова школа*. 2019. № 1. С. 4–8.

УДК 373.3:37.015.3

Дем'янчук А.П.

здобувачка вищої освіти
спеціальність 013 Початкова освіта,
другий (магістерський) рівень вищої освіти,
Мукачівський державний університет

Молнар Т.І.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито проблему активізації пізнавальної діяльності здобувачів початкової освіти. Теоретично обґрунтовано значення пізнавальної активності як умови формування мотивації до навчання, розвитку інтелектуальних здібностей і самостійності учнів. Узагальнено ефективні методичні прийоми, що відповідають віковим особливостям молодших школярів, як от: проблемне навчання; ігрові прийоми; навчання у співпраці; візуалізація навчального матеріалу; технології критичного мислення. Акцентовано на ролі вчителя як фасилітатора освітнього процесу, здатного створювати ситуації успіху й стимулювати внутрішню мотивацію до пізнання.

Ключові слова: пізнавальна діяльність, мотивація до навчання, методичні прийоми, початкова освіта, пізнавальний інтерес, інтерактивні методи, критичне мислення, Нова

українська школа.

The article explores the issue of activating the cognitive activity of primary education students. The significance of cognitive activity as a condition for forming learning motivation, developing intellectual abilities, and fostering student independence is theoretically substantiated. Effective methodological techniques appropriate to the age characteristics of younger students are summarized, including: problem-based learning, game-based techniques, cooperative learning, visualization of educational material, and critical thinking technologies. The role of the teacher is emphasized as a facilitator of the educational process, capable of creating success situations and stimulating intrinsic motivation for learning.

Key words: cognitive activity, learning motivation, methodological techniques, primary education, cognitive interest, interactive methods, critical thinking, New Ukrainian School.

У сучасних умовах модернізації освіти особливої ваги набуває питання активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи, оскільки саме в цьому віці закладаються основи мотивації до навчання, формуються ключові компетентності, які забезпечують успішне особистісне й інтелектуальне становлення дитини. Державний стандарт початкової освіти [2] орієнтує педагогів не лише на засвоєння знань, а й на формування здобувачів освіти як активних, допитливих і самостійних суб'єктів освітнього процесу.

Разом із тим, вчителі початкових класів часто стикаються з труднощами у виборі ефективних методичних прийомів, що дійсно стимулюють пізнавальну активність і забезпечують внутрішню мотивацію учнів до навчання. У зв'язку з цим, зростає потреба у вивченні, систематизації та впровадженні на практиці таких прийомів, які відповідають віковим особливостям молодших школярів, викликають інтерес до навчального матеріалу та сприяють формуванню позитивного ставлення до пізнання.

Проблема активізації пізнавальної діяльності здобувачів початкової освіти привертала увагу ряду науковців. Зокрема, Г. Белкіна досліджувала психолого-педагогічні умови стимулювання пізнавального інтересу в молодших школярів; Ю. Гільбух розглядає питання розвитку активного мислення як складника пізнавальної діяльності; І. Зайцева аналізує прийоми формування внутрішньої мотивації до навчання на основі використання інтерактивних методів; Я. Коломінський вивчав вплив емоційно-ціннісного ставлення до навчання на рівень пізнавальної активності. О. Савченко систематизувала методи навчання, що орієнтовані на розвиток особистості

дитини та формування її активної позиції в освітньому процесі. Зазначені дослідження створюють підґрунтя для подальшого вивчення ефективних методичних прийомів активізації пізнавальної діяльності молодших школярів.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та узагальненні ефективних методичних прийомів, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності здобувачів початкової освіти.

Поняття *пізнавальної діяльності* в психолого-педагогічній науці розглядається як активний, цілеспрямований процес здобуття знань, формування умінь та навичок у процесі взаємодії суб'єкта з навколишнім середовищем. За О. Ярошенко, пізнавальна діяльність – це система дій, яка здійснюється на основі внутрішньої мотивації учня й передбачає не лише засвоєння знань, а й розвиток мислення, уяви, рефлексії.

Т. Кошіль наголошує, що активність учня у навчанні є основною умовою результативності освітнього процесу. Пізнавальна діяльність пов'язана з розумовою активністю, пізнавальним інтересом і бажанням учня самостійно розв'язувати пізнавальні завдання. Важливу роль відіграють як зовнішні стимули (освітнє середовище, методи й прийоми роботи), так і внутрішні (інтерес, потреба в знаннях, віра у власні сили) [5].

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для формування мотивації до навчання та активізації пізнавальної діяльності. Як зазначає О. Савченко, у цьому віці діти мають вроджену допитливість, бажання пізнавати нове, схильні до емоційного сприймання навчального матеріалу. Проте, їх увага нестійка, мислення конкретно-образне, що вимагає врахування вікових особливостей у побудові освітнього процесу.

Вчитель початкових класів відіграє провідну роль у формуванні пізнавального інтересу та активізації діяльності учнів. За Л. Коваль, саме від особистості педагога, його здатності до співпереживання, креативного мислення, вміння організувати продуктивну навчальну взаємодію залежить глибина та стійкість інтересу до навчання.

Відтак, пізнавальна діяльність молодших школярів потребує системного педагогічного супроводу, що базується на засадах особистісно орієнтованого навчання та врахуванні їхніх психофізіологічних особливостей.

Активізація пізнавальної діяльності в початковій школі тісно пов'язана з використанням ефективних методичних прийомів, які спонукають учнів до розумової активності, самостійного мислення, участі в освітньому процесі. Науковці та практики наголошують, що у молодшому шкільному віці особливо важливо забезпечити варіативність методів та їхню відповідність віковим особливостям дітей [1; 4].

Зокрема, О. Довгаль підкреслює, що пізнавальна активність молодших школярів зростає за умов створення ситуацій успіху, використання ігрових моментів, наочності, залучення до колективної діяльності. Такі методичні прийоми сприяють розвитку мислення, мовлення, пам'яті та уяви учнів [3].

Дослідники Л. Дубровська, О. Дешко акцентують на важливості інтерактивних методів навчання, які дозволяють включати учнів у продуктивну діяльність, сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних умінь, рефлексії. В умовах Нової української школи вчитель має бути фасилітатором, який створює умови для розкриття потенціалу кожної дитини [4].

Серед найбільш результативних методичних прийомів варто виділити:

Прийоми проблемного навчання. Проблемні питання й завдання сприяють розвитку вміння аналізувати, робити припущення, шукати варіанти розв'язання. Наприклад, учитель може запропонувати учням ситуацію з недостатніми або надлишковими даними, що потребує самостійного визначення шляху розв'язання. Як зазначає Т. Засєкіна, створення проблемних ситуацій формує не лише пізнавальний інтерес, а й навички критичного мислення.

Ігрові прийоми. Ігрові форми діяльності відповідають природі дитини молодшого шкільного віку, допомагають легше сприймати новий матеріал, мотивують до участі в уроці. Використовуються дидактичні, рольові, сюжетні ігри, квести. В. Шевчук стверджує, що гра як методичний прийом підсилює

емоційне забарвлення навчання, сприяє формуванню позитивного ставлення до знань.

Прийоми навчання в співпраці. Робота в парах, групах, «мозкові штурми», взаємонавчання забезпечують включення всіх учнів у процес, сприяють розвитку навичок комунікації, взаємодії, рефлексії. Як відзначає О. Пошетун, інтерактивні методи дозволяють не тільки засвоїти матеріал, а й навчитися працювати в команді, обґрунтовувати власну думку, чути інших.

Прийоми візуалізації навчального матеріалу. Складання ментальних карт, таблиць, схем, використання інфографіки допомагає структурувати інформацію, активізує уяву, логіку, зв'язне мовлення. За словами Л. Крамушченко, такі прийоми особливо ефективні під час узагальнення і повторення вивченого матеріалу.

Використання технологій розвитку критичного мислення. Стратегії «Передбачення», «Ключові слова», «Кубування», «Ромашка Блума», таблиці «Знаю – Хочу дізнатися – Дізнався» сприяють свідомому включенню учнів у освітній процес. Ці методичні прийоми формують навички аналізу, порівняння, класифікації, аргументації.

Систематичне й цілеспрямоване використання методичних прийомів, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності, створює передумови для формування в учнів мотивації до навчання, розвитку їхніх інтелектуальних здібностей і самостійності.

Таким чином, активізація пізнавальної діяльності учнів початкової школи є важливою умовою формування стійкої мотивації до навчання, розвитку пізнавального інтересу та ключових компетентностей. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити пізнавальну діяльність як цілеспрямований процес засвоєння знань, що супроводжується внутрішньою активністю, емоційною залученістю та самостійністю учня. Пізнавальна активність молодших школярів має вікову специфіку: емоційність, наочність мислення, потребу в зовнішній мотивації, що слід враховувати при організації освітнього процесу. Визначено, що провідну роль у формуванні пізнавального

інтересу та активності відіграє вчитель, який, застосовуючи ефективні методичні прийоми, створює розвивальне освітнє середовище. Найефективнішими прийомами активізації пізнавальної діяльності є: проблемне навчання, ігрові технології, навчання в співпраці, візуалізація навчального матеріалу, використання технологій критичного мислення. Методична майстерність учителя полягає у вмілому доборі та комбінації таких прийомів відповідно до дидактичної мети, змісту навчання та індивідуальних особливостей учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гордієнко О. А., Козій Д. З. Теоретичні засади формування пізнавальної активності молодших школярів у навчальному процесі початкової школи. *Пріоритети розвитку початкової освіти в контексті становлення Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (24 березня 2021 року) / за заг. ред. Т. І. Шанскова. Житомир: ФО-П «Н. М. Левковець», 2021. С. 19–23.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Довгаль О. Г. Розвиток пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку в різних видах діяльності. Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2019. С. 58–64.
4. Дубровська Л. О., Дешко О. О. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності у молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». Психолого-педагогічні науки. 2021. № 1. С. 52–58.
5. Кошіль Т. П. Термінологічний аналіз дефініції «пізнавальна активність». URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/0/Koshil.pdf?sequence=1>